

Ki a gazdag és ki a szegény? Erre a kérdésre nem ad választ a Példabeszédek bölcse. Ugyanakkor számos bölcs mondást találunk, amelyek a gazdagság és szegénység kérdésével foglalkoznak, a téma megkerülhetetlen. Praktikus életbölcseesség – amely az Istennel való kapcsolatból fakad. Ebben vezet, ebben formál a Példabeszédek könyve. Nem ad definíciót a gazdagról és a szegényről, nem mondja meg neked, hogy melyik csoportba tartozol, és hogy az jó vagy rossz. Nem minősíti egyértelműen a szegénységet és a gazdagságot. Nem az a bölcs, aki mindent kategóriákba helyez – hanem sokkal inkább az, aki látja és elfogadja a szegénység és gazdagság kérdésének komplex valóságát, és aki mindezt istenfélelemmel teszi (Isten tisztelete minden bölcseesség kiindulópontja!). Lássuk tehát, hogy 1. Mi a jó a gazdagságban?; 2. Mi a gazdagság kísértése?; 3. Mire hív ez, azaz mi a bölcseesség útja?

I. Mi a jó a gazdagságban?

Ez egy teljesen értelmetlen kérdés... vagy mégsem? A nem keresztény ember szeme tágra kerekedik: mi az, hogy mi a jó? Minden! A keresztény ember vagy rávágja, hogy semmi, vagy kínlódik, hogy is van ez, mert talán azt kellene mondani, hogy semmi, de azért mégsem olyan egyszerű ez, amikor azzal szembesül, hogy rakosgatja a számlákat, kiadásokat és sakkozik a pénzekkel, hogy valahogy passzoljanak egymáshoz.

A Példabeszédek könyve (valamint általánosságban az Ószövetség) első olvasatban azt tanítja, hogy a szegénység rossz, a gazdagság jó: „*A gazdagnak a vagyon az erős városa, a nincsteleneknek romlásuk a szegénység.*” Ez a bölcs mondás megerősíti a vagyon vitathatatlan hasznát: olyan, mint az erős város. Az ókorban különösen is hangsúlyos volt, hogy a fallal körülvett város biztonságot és védelmet nyújt. A vagyon pedig biztonságot és védelmet nyújt. Ezzel szemben a „nincstelennek a szegénység a romjai” (lehetséges fordítás) – ez a mondat a ledöntött falú, védtelen és elpusztított város képét adja elénk. És valóban, hogy ne lenne sérülékeny, minden támadásnak kitett, védtelen a szegény? A vagyon tehát hasznos és jó. Itt kell megemlítenünk egy másik vonatkozását is a gazdagságnak és szegénységnek: „*A szegényt még barátja is gyűlöli, de a gazdagot sokan szeretik*”, valamint: „*A vagyon sok barátot szerez, a nincstelentől a barátja is elválik.*” Ezek a mondások nem az igaz barátságról szólnak, és nem is minősítik az ilyen barátot, hanem egyszerűen csak néven nevezik azt, amit tudunk: a szegény gyakran magára marad. És ez rossz.

A Biblia tehát nem gyönyörködik a nyomorúságban, a szegénységben. Lehet, hogy azt gondolod, hogy az igazi keresztény szemében a szegénység ideális, a szegénység érték, hiszen számos bibliai textus beszél a gazdagság ellen. Jézus is szegény volt, mondd, abban az értelemben, hogy nem állt mögötte olyan vagyon, amire biztonságát építhette volna. Valamint az is formálta és formálja a közgondolkodást ebben a kérdésben, hogy a szerzetesi fogadalomnak – akik mégiscsak

az igazán elkötelezett Jézus-követők sokak szemében – része a szegénység is. Nem az fakad-e ebből sokak számára, hogy az igazi keresztény, a hiteles keresztény – szegény? Mintha morálisan is, spirituálisan feltétlen felette állna a szegény a gazdagnak. De mindez nem magától értetődő. A szegénység, a nyomor, nem jó. Rossz.

Persze már itt gyorsan említsük meg a másik oldalt is: ahogy az igazi keresztény nem feltétlenül szegény, az igazi keresztény nem is feltétlenül gazdag. Vannak, akik azt vallják, hogy ha valaki Istennel jár, hűségesen és engedelmesen, azt Isten is megáldja (ami igaz), és ez az áldás nem pusztán lelki, hanem anyagi, materiális (amiben szintén van igazság). De ha ez oda vezet, hogy ha te szegény vagy, keresztény létedre, az arról beszél, hogy nem vagy rendben az Istennel, hiszen ő megáld – akkor ez veszélyes és nem igaz gondolat. A gazdagság, a bőség jó, a szegénység, a nyomor rossz – ezt tanítja a bölcs első olvasatban. Azonban ha továbblépünk, mindjárt árnyaltabb lesz a kép...

II. Mi a gazdagság kísértése?

A bölcs, miközben jónak mondja a vagyont, ugyanakkor relativizálja is annak hasznát, illetve felmutatja a veszélyét. Tegyük fel a kérdést, hogy mi rossz a gazdagságban? Mi a gazdagság kísértése? Erről bőségesen beszél a bölcs.

A vagyon nem képes örömet adni. Illetve hihetetlenül relatív, törekeny az a gyönyörűség, amit megad. Ezekre számos olyan mondás mutat rá, amelynek kulcskifejezése a „jobb” szó: *„Jobb a kevés az ÚR félelmével, mint a sok kincs, ha nyugtalanság jár vele.”* Ez nem azt jelenti, hogy a kevés a jó, vagy a sok kincs rossz – önmagában, morálisan. A több jobb, mint a kevés. De ezt a többet mégis lenullázza a nyugtalanság (ami a társadalmi béke összeomlását jelenti), amint ennek hiányát kipótolja az Úrral való kapcsolat. Mert az Úrral való kapcsolat annyira jó, hogy értéke meghaladja még a vagyon értékét is. És a társadalmi zűrzavar annyira rossz, hogy azt még a vagyon sem tudja felülírni. A vagyon tehát relatív. Így kell érteni a következőket is: *„Jobb egy tányér főzelék ott, ahol szeretet van, mint a hizlalt ökör, ahol gyűlölet van.”* A szeretet és a gyűlölet felülírják a vagyon meglétét vagy nem létét. Hasonlóan a békesség és a veszekedés is relativizálják a bőség jelenlétét: *„Jobb a száraz falat ott, ahol békesség van, mint ha lakomával van tele a ház, de veszekednek benne.”* A vagyon nem képes azt az örömet, jót, életminőséget megadni, amire az emberi szív igazán vágyik. Relatív az értéke.

A vagyon megtéveszt: hamis illúziókat táplál. Újra találkozunk a megerősített város képével, de most más előjellel: *„Erős torony az ÚR neve, oda fut az igaz, és védelmet talál. A gazdagnak a vagyon az erős városa, magas várfalnak képzeleli.”* A vagyon erős város – de ez relatív, csak hogy a gazdag ezt nem érzékeli, és „magas várfalnak”, megingathatatlan biztonságnak és védelemnek képzeleli a vagyonát. Fontos látni a párhuzamot: Erős torony az Úr neve – a gazdagnak a vagyon az erős városa; oda fut az igaz, és megmenekül – magas várfalnak képzeleli. Az igaz az Úrhoz menekül – a gazdag meg illúziókban, hamis biztonságban él. Az Úr neve az igazi és végső biztonság, a gazdag bensőjében, képzeletében a vagyon tölti be ezt a szerepet. Természetesen nem doktrinális értelemben – ő soha nem mondaná ezt – de életmódjára, döntéseire nézve mégis. A vagyon hatalom, és ez a hatalom megtéveszt, mondja a bölcs. Miközben az egész gondolatmenet paradox, hiszen az Urat, mint végső biztonságot nem lehet látni, a vagyon viszont annál megfoghatóbb, láthatóbb,

konkrétabb. De mégis, aki e konkrétumra épít, sokkal ingatagabb, mint aki a láthatatlan Istenben bíz.

Honnan tudhatod, hogy a vagyont tartod-e a biztonság forrásának? Például onnan, hogy nagyon nehezen adsz ki pénzt. Nem tudod pontosan miért, de szinte fáj, amikor pénzt kell kiadnod, mintha a fogadat húznák. Vagy azt látod magadon, hogy minél többet szereztél, gyűjtöttél az évek során, annál jobban félsz, hogy elveszítheted a vagyonod. Amikor azt látod, hogy miközben a fejed azt mondja, hogy igenis ki kell adni valami célra a pénzedből, a szíved, a bensőd tiltakozik, és fogalmad sincs, hogy miért. Ha keresztény vagy, azt találod magadban, hogy addig könnyű Istenre figyelni, amíg semmi nem veszélyezteti a pénzed, de amint ez változik, borul az Istennel való kapcsolatod. Ezek mind-mind mutathatnak arra, hogy „a vagyon az erős városod, azt magas várfalnak képezed.” A bensőd, a gondolkodásod, a működésed akkor is rabja a vagyonnak (teljesen függetlenül attól, hogy mekkora az a vagyon, mennyi annak az értéke), ha a száddal mást vallasz. És ne tévesszen ez meg, nem arról beszélek, hogy tudatos képmutató vagy, mert azt mondod, hogy Isten a biztonságod, és valójában a vagyon. Nem tudatos, nem szándékos, amiről beszélünk. De az igaz, hogy Istened mégsem lett Istened ezen a területen. Egy bálvány ül feletted, vagy inkább benned, és miközben azt súgja, én vagyok az oltalmad, kegyetlenül rabolja meg szabadságod a képzelte biztonságért cserébe. Erős várfalat ígér, közben kártyavárként omlik össze...

A gazdagság további kísértése, hogy *a gazdag szem elől téveszti, hogy Isten előtt egyenlő a szegénnyel*. Ez is a vagyon viszonylagosságát hangsúlyozza. Mert igenis különbség van a gazdag és a szegény között: *„Találkozik a gazdag a szegénnyel: mindegyiket az ÚR alkotta.”* Amikor találkoznak – ami igen tágran értelmezhető – a különbség világos. De mégis tudniuk kell, hogy egyaránt Isten alkotásai ők. *„A szegény és a zsarnok egymás mellett élnek, de mindkettő az ÚRtól kapta a szemévilágát”* – olvassuk újra. Az egyenlőtlenség tény, de az egyenlőség is az, csak más szinten. Melyik a valóságosabb? Melyik a döntőbb? A látható, azaz gazdag és szegény különbsége életmódban, öltözetben, lehetőségekben, reményekben, beszédben? Vagy a láthatatlan, hogy mindkettő ugyanannak az Istennek az alkotása, mindketten teremtmények? Megint a láthatatlan relativizálja a láthatót. Hogyan nézünk a nálunk szegényebbekre vagy gazdagabbakra? Mi erősebb benned: hogy ő is olyan ember, mint te, vagy, hogy ő nagyon különbözik tőled? Lenézed a szegényt, „elájulsz” a gazdagtól, vagy pedig tudva és elismerve a létező különbséget, úgy nézel a szemébe, mint aki ugyanúgy Isten alkotása, mint te, nem több és nem kevesebb? A gazdagság nagy kísértése, hogy elfeledtetni velünk, mennyire relatív az a nagyon is látható, megfogható különbség, ami a vagyoni helyzetből származik. Isten előtt egyenlő szegény és gazdag, és – mivel általában a gazdag elnyomja a szegényt – Isten a szegények, kisemmizettek oldalán tűnik fel, mint azok védelmezője és oltalmazója. A gazdag így könnyen kerül szembe az Úrral. Az eddigieket így foglalhatjuk össze: a gazdagság önmagában nem rossz, a szegénység nem jó, de a vagyon relatív, és ezt könnyen szem elől tévesztjük.

III: Mire van szükségünk? (a bölcsesség útja)

Mit jelent hát mindezek után bölcsnek lenni, bölccsé válni szegénység és gazdagság kérdésében? Mire hív mindez bennünket?

Az utoljára olvasott szakasz Agúr imádsága. Formájában, műfajában eltér a bölcsmondásoktól, de lelkületében, tartalmában a bölcsesség irodalomhoz tartozik. Bár nem ez volt a helyzet, de tekinthetünk úgy rá, mint aki egy jó példája annak, hogy mit tesz az ember, aki a Példabeszédek bölcsmondását a szívében forgatja, és követni akarja. Agúr imádkozik: *„Két dolgot kérek tőled, mielőtt meghalok, ne tagadd meg tőlem: Óvj meg a hiábavaló és hazug beszédétől! Se szegénységet, se gazdagságot ne adj nekem! Adj annyi eledelt, amennyi szükséges, hogy jóllakva meg ne tagadjalak, és ne mondjam: Kicsoda az ÚR? El se szegényedjek, hogy ne lopjak, és ne gyalázzam Istenem nevét!* Agúr nem idealizálja a szegénységet, és nem is ítéli el a gazdagságot – úgy beszél, ahogy a bölcsmondások is. De az imádsága, - mind az, hogy imádkozik, mind az, ahogyan, amiért imádkozik – arról beszél, ami az ő igazi fókusz, középpontja, és ennek kívánja alárendelni a vagyoni a helyzetét. Ez a fókusz, hogy közösségben tudjon maradni Urával. De ismeri magát, ismeri a gyengeségét, a kísértés erejét. Tudja, hogy ha elszegényedik, nyomorúságba jut, akár még lopni is kezd, és gyaláznia fogja Istent, aki ezt engedte. Ezért, Uram, óvj meg a szegénységtől. De azt is tudja, hogy ha gazdag lesz, akkor olyan könnyen megfélelkezik Istenről: jóllakva megtagadná, mondván kicsoda az Úr? Kinek kell az Isten? Bőségesen elég vagyok magamban és magamnak; nem szorulok rá Istenre, védelemre, bölcsességre, áldásra... Agúr nem mondja, hogy minden szegény gyalázza Istent, és minden gazdag megfélelkezik róla. Ő imádkozik, és azt teszi, amit tennie kell önmaga és Isten ismeretében. Se szegénységet, se gazdagságot ne adj nekem – de adj annyit, amennyi szükséges. Így imádkozik egy bölcsesség útján járó ember.

Mit tesz Agúr, amikor így imádkozik? Nem mást, mint amit a bölcs mondott: *„Erős torony az ÚR neve, oda fut az igaz, és védelmet talál.”* Agúr az Úrhoz fut, siet, menekül – önmaga elől, gyengesége, kísérhetősége elől. Gyáva? Józan? Gyenge? Bölcs? Egy biztos: számára Isten az erős torony. És aki „védelmet talál”, az a szó eredeti jelentése szerint „felemeltetik.” Aki az Úrhoz szalad, mert veszélyben van, az magaslatra kerül, olyan magaslatra, amelyre lépve kiemelkedik a veszélyek közül. Biztos torony, kőszikla az Úr, amely megingathatatlan biztonságot jelent – és Agúr ezért menekül hozzá, saját magától.

Ami valójában a kereszténység szíve és lényege. Tudniillik nem az a keresztény, aki szegény, és mégis elégedett. Nem is az, aki gazdag, és mégis adakozik. Hanem az aki Jézus Krisztushoz futott, sietett, menekült – akár szegény, akár gazdag. Ha bölcs akarsz lenni a vagyonnal kapcsolatosan – Jézus Krisztushoz kell menekülnöd saját szíveddel, bensőddel, mert nélküle az a legnagyobb ellenséged. Mert az ember hiába tudja, hogy mi a jobb – mégis a pénz uralma alá kerül. Mert hiába tudod, hogy egyenlő vagy a szegénnyel (vagy a gazdaggal) – mégsem tudsz eszerint élni. Mert hiába tudod, hogy a vagyon számos helyzetben nem tart meg, szorítása és elvesztése feletti aggodalmadból mégsem tudsz szabadulni. Mert megkötöz az, amit mások gondolnak rólad – akár szegény vagy, és azt gondolod, lenéznek, akár gazdag, és élvezed az ebből fakadó népszerűséget. Látod, mennyire behálózza a lényed, a szíved a vagyon ilyen vagy olyan hatalma? Elveszettek vagyunk, veszélyben vagyunk, bűnben vagyunk. És ott van előtted Jézus Krisztus – aki szabad. Szabad a vagyontól, szabad mások elvárásaitól, társadalmi ítéletektől. Szabad a keveset választani, ami jobb. Szabad adni mindabból, amije van, aki ő maga. Amikor előtted áll, mint megfeszített, azt mondhatod: szolga és rab. Odaszegezve, halálra ítélve, semmi lehetősége. De amint

megismered, megérted, szabadságból vállalta azt. Szabad volt szétosztani mindenét, még az életét is, mert mindvégig Istenben bízott, neki engedelmeskedett. Én mindezt azért tettem, érted és értem, hogy egyrészt maga hordozza el ítéletünket, másrészt feloldozzon rabságainkból. Megbocsátást és szabadulást munkáljon. Felemeljen elveszettségünk veszélyes völgyéből, és magával együtt az örök élet magaslataira emeljen. *„Erős torony az ÚR neve, oda fut az igaz, és védelmet talál.”*

Végül egy pillanat erejéig nézd, mit tesz, ha valaki Krisztushoz fut, és védelmet, szabadulást, menekülést talál. Pál apostol az, aki ezt megtette. És miközben Agúr csak azért imádkozik, hogy se szegénységet se gazdagságot ne adjon neki Isten, nehogy elforduljon tőle, Pál másképpen beszél: *„Tudok szűkölni és tudok bővölni is, egészen be vagyok avatva mindenbe, jóllakásba és éhezésbe, a bővölködésbe és a nélkülözésbe egyaránt. Mindenre van erőm a Krisztusban, aki megerősít engem.”* Micsoda szabadság, a Krisztus szabadsága, amely benne él. A Krisztusban újjá lett ember, aki nem tart a szegénységtől és gazdagságtól, hanem minden helyzetben szabadon él – Urának, Jézusnak. ÁMEN!

Lovas András